

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

УДК 347.6:316.334.55: [2-773"185"

Бороденко Олена

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, докторант Запорізького національного університету

elena_bs@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0292-9310

ШЛЮБНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГО СОЦІУМУ В 50-Х РОКАХ ХІХ СТОЛІТТЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЦЕРКОВНИХ ОБШУКІВ С. МИКОЛАЇВКА РОМЕНСЬКОГО ПОВІТУ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ)

У статті, на основі маловивчених джерел церковної документації – шлюбних обшуків, зроблено спробу розкрити визначені православним віровченням процесуальні норми шлюбності. За головне джерело дослідження взято книгу Різдва-Богородицької церкви с. Миколаївка Роменського повіту Полтавської губернії, котрою репрезентовано шлюбно-слідчі дії за 1854-1858 роки. Апелюючи до матеріалів реєстру церковних обшуків, актової та судової документації, означено необхідні до виконання населенню та священникам умови проведення таїнства шлюбу, наведено наявні приклади додаткових листів-дозволів на вінчання, відстежено окремі випадки підробок і порушень матримоніально-процесуальних норм, проаналізовано кількісний аналіз сімейних союзів за п'ять років і порізно по указаним рокам, викрито ґендерно-станові відмінності шлюбних пар, а також визначено перспективні напрями майбутніх досліджень.

Ключові слова: *норми шлюбності, таїнство шлюбу, церковні обшуки.*

Загальні принципи оформлення сімейних союзів здавна були артикульовані теологічними книгами, які несли в людність основи християнської моралі та законслухняності. Церква прагнула регламентувати головні таїнства, передусім, обряд укладання шлюбу. Ще «Требник» П. Могили 1646 р. містив докладний опис і порядок здійснення найрізноманітніших Богослужб, таких як вінчання, хрещення, поховання тощо. Зокрема, наголошувалося на тому, що хлопець і дівчина, які хотіли б поєднатися шлюбом, спочатку оголошують цю звістку людям, а священник повинен перевірити відсутність перепон до такого союзу [12, с. 383]. Відповідно до канонічних умов шлюбності, ще в 1765 р. було встановлено нову форму релігійної документації, яка була покликана запобігти можливим порушенням населенням і парафіяльними священниками матримоніальних вимог.

Документацію нового типу стали називати шлюбними або церковними обшуками («*обыскными книгами*»). Це були спеціальні книги, формуляри яких видавалися консисторіями, укладалися священником парафіяльної церкви напередодні кожного обряду вінчання та тим самим підтверджували наявність необхідних умов, визначених законом, для

здійснення цього таїнства [10, с. 643]. Офіційне оформлення укладеного шлюбу закінчувалося обрядом вінчання та реєстраційним записом у метричній книзі відповідної церкви переважно такого змісту: «*по учиненіи указанного обыска обвенчанъ...*» [8, арк. 31].

Ззовні такі книги представлялися сукупністю листів, які зв'язувалися шнуром та обрамлювалися потовщеною обкладинкою. З плином часу змінювалася форма подачі інформації. Спочатку вони подавалися повно в рукописному вигляді, однак вже в 50-х роках XIX ст. зустрічалися книги підшитих друкованих листів-шаблонів із пропусками рядків, які потребували внесення священником персоніфікованої інформації стосовно тих осіб, які виявили бажання одружитися. Ця децю змінена форма реєстрації була введена у 1837 р. [10, с. 643].

У нашому дослідженні спробуємо проаналізувати одну з таких церковних книг – Різдво-Богородицької церкви с. Миколаївка Роменського повіту Полтавської губернії, яка репрезентує шлюбно-слідчі дії за п'ять років – з 1854 по 1858 рр., стосовно осіб, які планували укласти сімейний союз [9]. Передусім, звернімося до внутрішньої критики джерела: з'ясуємо вказаний у документі необхідний перелік християнсько-процесуальних норм шлюбності, визначений духовним відомством до виконання священникам і населенню. Аналізуючи умови укладання матримоніальних союзів, у підтвердження окремих положень, будемо апелювати до актової та судової документації від початку регламентованого періоду в проведенні шлюбно-обшукових актів священниками, тобто другої половини XVIII ст., й до середини XIX ст. На завершення огляду джерела розкриємо деякі питання історико-демографічного характеру: визначимо загальну кількість вінчань за п'ять років і порізно за указані роки, також охарактеризуємо станово-гендерну структуру майбутніх шлюбних пар.

Документ шлюбного обшуку, як зазвичай, починався з преамбули, яка декларувала наступне: «*Книга выданная изъ Роменского Духовного Правления въ Николаевскую Рождество-Богородичную Церковь для записей обысковъ о бракосочетавшихся*». Указувався час реєстрації осіб у документі: розпочато 17 січня 1854 р. та закінчено 16 квітня 1858 р. [9, арк. 1]. Як бачимо, останній рік був недооблікованим. Далі представлялися аркуші з слідчо-обшуковою інформацією кожної майбутньої шлюбної пари та за потреби окремі документи-дозволи на шлюб, адже додатково впроваджувався інститут відстеження підробок і порушень. Відповідно, якщо такі були виявлені, то вони розслідувалися в судовому порядку. Винні священники та порушники повинні були каратися за недотримання правил ведення церковної документації та зрозуміло невиконання християнських норм шлюбності [13, с. 51].

У разі необхідності, з метою упередження подачі неправдивих свідчень, до таких церковних книг додавалися окремі довідки, які підтверджували право осіб на вінчання. Зокрема, до шлюбного обшуку майбутньої сімейної пари 22-літнього Василя Тимошенка та 24-річної Макрини додавався лист-свідчення священника з сусідньої житнянської парафіяльної церкви Максима Андрієвського такого змісту: «*Села Житнаго козачій сынъ Василій Василіевъ Тимошенко, холост, который по метричнымъ книгамъ значитъ, что родился въ 1832 году марта 5-го дня, въ исповиди и причастія Св. таинъ смирно бываетъ, и припятствія навступленію въ законный бракъ никакого не имѣетъ*» [9, арк. 2]. Загалом такі довідки давалися нареченим-мігрантам з інших населених пунктів для підтвердження права на матримоніальний союз і уникнення дво або багатощлюбності. Доречи, аналіз основного джерела показав, що всі жінки-наречені місцевого, миколаївського походження, а з-поміж чоловіків 14 (30,4%) були пришлыми з сусідніх сіл.

Осібню додавалися листи-дозволи на шлюб від власників кріпосних селян, їхніх опікунів, сільських старост або ж мешканців сільських громад. Зокрема, відповідно до указу духовного відомства за 1800 р., заборонялося вінчати «*девок*» і вдовиць із поміщицькими селянами без

надання звільнювальних листів від сільських старост [3, арк. 5]. Такі документи були в церковному діловодстві ще в XVIII ст. Зустрічаємо свідоцтво і розписку жителів с. Герасимівка Константинівської сотні Лубенського полку від 17 лютого 1777 р. з проханням в Роменське духовне правління про «*милостиве определение*» на укладання шлюбу козака з с. Вовківці (Волковець) із удовою Науменковою [7, арк. 1-1 зв.]. Іншим прикладом є свідоцтво надане на шлюб опікуном поміщиків Навроцьких капітаном Петром Лук'яновичем: «*Дано сіе Гадяческаго уезда хутора Запсельскаго наследниковъ Навроцкихъ крестьянину Кирилу Семенову сыну Бернанцу въ томъ, что дозволяется ему вступить въ первый законный бракъ съ крестьянкою наследников Навроцкихъ Роменскаго уезда села Николаевки дѣвицею Агафією... дочерью Домашенковаго, что и удостоверяю собственно... моимъ подписемъ и приложенимъ моеи печати 1855 года января 10 дня*» [9, арк. 10].

Іноді в таких свідченнях-дозволах розкривалися певні особливості сімейного життя осіб, які планували одружитися. Так, у 1856 р. поміщиця Олександра Миколаївна Манджосова давала дозвіл на шлюб своєї 20-річної кріпосної селянки Васси з 27-річним селянином с. Великі Будища Антоном Афанасьєвим, сином Панасенка, поміщика Роменського повіту титулярного радника Олексія Андрійовича Манджоса. В окремому листі-свідченні власниця кріпосної вказала, що Васса незаконнороджена донька її ж селянки Марії Волицької [9, арк. 15-15а].

На жаль не у всіх шлюбних обшуках репрезентовані названі документи. Припускаємо, що священики могли їх підшивати в окремий зошит. Одну з таких книг за 1804-1839 рр. показано матеріалами Троїцької церкви м. Лебедина Лебединського повіту Харківської губернії зі свідченнями, доручними листами, присягами, дозволами чи-то роз'ясненнями осібних фактів сімейного життя представників майбутніх подружніх пар [4].

Опісля подання подібних документів та оголошення наміру «*молодика*» та «*девицы*» одружитися проводилися визначені законом за певною структурою слідчі дії, які репрезентувалися в церковній книзі у десяти пунктах. На початку аркушу-обшуку кожної шлюбної пари визначалася попередня дата вінчання, указувалася єпархія, відповідний повіт, населений пункт і назва парафіяльної церкви, в якій робився відповідний запис і планувалося проведення таїнства шлюбу. Далі реєструвалися свідчення особового характеру про кожного учасника шлюбного процесу. Указувалися імена, по-батькові, іноді прізвища нареченого, як-от, «*Савва Павловъ*» або «*Василий Василевъ Тимошенко*». Майбутню дружину переважно записували за батьком: «*умершаго козака Димитрія Федорова Ягна девица Анастасія*» [9, арк. 2-2а].

Одночасно поряд із найменуванням указувалися станова належність, віросповідання, місце народження та проживання. Так, у шлюбному реєстрі всі особи вказали себе православними. Третім положенням церковного обшуку визначався вік осіб, наголошувалося на досягненні повноліття та здоровому розумовому стані в прийнятті рішення про одруження. Обов'язково повідомлялося про відсутність духовної та кровної спорідненості. Зокрема, у досліджуваному документі порушень цього пункту не встановлено. Далі визначався сімейний стан: «*холостъ/дѣвица*» чи «*вдовъ/вдова*». Шостий пункт документу демонстрував взаємозгоду, добровільність, безпримусовість майбутнього подружжя у виконанні обряду вінчання. Підтверджувалось це приписом-згодою на шлюб у більшості випадків від своїх батьків, родичів, власників поміщицьких селян або ж сукупно батьків і дворян. Для кріпосних додавався лист-згода поміщика на матримоніальний союз або ж власник виступав опікуном, свідком зі сторони одного чи обох наречених, а в підтвердження погодженості зрідка ставив особистий підпис.

Щоправда, в досліджуваній церковній книзі за 1857 р. у трьох подружніх пар були відсутні приписи миколаївського парафіяльного священика про згоду на шлюб батьків, родичів чи-то власників селян. Так, немає погодження на вінчання «холостого» 25-літнього солдата Івана з с. Житне з 20-річною «девицею» Анною з с. Миколаївка. Подібні записи відсутні відповідно до овдовілого козака Мирона 35 років із с. В'юнне та вдови Параскеви того ж віку з досліджуваного села, а також миколаївських селян-односельців: 21-річного неодруженого сина Мирона з 18-річною незаміжньою Мотроною [9, арк. 28 зв.-29, 31]. Звернімо увагу, що у двох пар наречені з інших парафій, а листів-свідчень про їхній сімейний стан відповідальними парафіяльними священиками не представлено. Звісно, не виключаємо вірогідність помилок у реєстрації або ж не збереженості додаткових документів-дозволів на шлюб, але допускаємо відсутність батьківського, родинного чи власницького дозволу на шлюб у майбутніх сімей. У таких випадках священик йшов на явне порушення матримоніальних норм.

Цікавим є приклад процесуального порушення таїнства шлюбу 1778 р. священиком м. Вороньки Лук'яном Ващенком. Зі скаргою на останнього до єпископа Переяславського і Бориспільського звернувся сотенний хорунжий Матвій Кардаш за незаконне вінчання у нічний час у Святомиколаївській вороньківській церкві без батьківського дозволу його доньки Анастасії з козачим сином Дмитром Журбою. Позивач вимагав розслідування та заміни існуючого священика на іншого. За скаргою було проведено слідство та напередодні виклику Ващенка до суду сотенний хорунжий уклав мирову з обвинуваченим, про що подано «мирове доношення». Фактично порушник канонічних норм шлюбності залишився без покарання [14, арк. 1, 6, 7, 18, 24 зв].

Найчастіше про такі помилки або недотримання процедури шлюбності доповідали в духовні відомства колеги священики з прилеглих парафій. Саме з таким донесенням звертався парафіяльний священик Борзаковський 1771 р. на сусіднього ієрея Яцевича. Останній обвінчав без батьківського благословення, «безъ присяги батьківъ обохъ лицъ, ... безъ оголошення о жениху и невесте в обохъ приходахъ», доньку Шостана, яка втекла від своїх батьків [1, арк. 1]. Отже, припускаємо, що священики могли йти на порушення визначених церквою норм шлюбності через співчуття до закоханих, отримання певної грошової винагороди або ж за інших обставин. У підтвердження останньої тези знаходимо судові справи другої половини XVIII ст. зі скаргами про зловживання священиками у збиранні зайвої плати за виконання треб від населення. Для прикладу, із таким донесенням зверталися в духовне правління жителі Хмелівської сотні Лубенського полку на ієрея Леонтія Демчинського в 1755 та 1765 рр. [5, арк. 1-6]. Подібно, в окремій промеморії Роменської сотенної канцелярії за 1766 р. зустрічаємо заборону священику с. Бацмани займатися здирництвом надмірної плати за виконання обряду вінчання [6, арк. 1-2].

В одному з вищенаведених прикладів звертаємо увагу на ще одну умову шлюбності, котру показано в церковних обшуках. Це потрійне оголошення людям у парафіяльній церкві про майбутнє вінчання. За наявності нареченого-мігранта передбачалося озвучення шлюбного волевиявлення в його рідній парафії. Таким оприлюдненням прагнули уникнути можливих перепон щодо ухвали сімейного союзу. Іноді священики вказували один, а скрупульозні – всі три дні оповіщень населення. Останній акт повідомлення, як зазвичай, проходив безпосередньо у день вінчання, перед самим обрядом. За цей час громада могла подавати скарги чи доповідні записки про необхідність заборони, призупинення шлюбної процесії відповідної пари через наявні порушення чи дорозслідування нез'ясованих фрагментів особистого життя.

Подібне донесення Устини Яковенко від 29 квітня 1777 р. було адресоване в духовне правління з вимогою заборонити минулому нареченому Саві Ващенку одружитися з іншою дівчиною. У скарзі зазначалося, що козачий син, «молодикъ» парафії Покровської чорнуської церкви, в минулому році обіцяв одружитися на ній і крім того «первія насильственно растлялъ ... ляшилъ девства ... и прижилъ дитя мужеска пола...». Потім покинув її й врешті вирішив взяти за дружину «девицу» Руденкову. Виходячи з таких курйозних обставин, Устина вимагала не допустити вінчання Сави Ващенка з іншою, окрім її самої [2, арк. 1-3].

На завершення в церковних обшуках наголошувалося про те, що таїнство шлюбу означених осіб буде проведене відповідного числа, місяця, року, часу, при наявності свідків. Усе вищезафіксоване наречений і наречена підтверджували своєю згодою та підписами двох-трьох свідків чи-то опікунів. У кінці аркушу обов'язково ставився підпис священника, який проводив слідчі дії. Проте, наголошувалося на відповідальності осіб за порушення церковних правил і цивільного законодавства, за подання завідомо неправдиві показання. Отже, церковний документ насичений інформацією соціокультурного змісту про християнсько-процесуальний порядок проведення таїнства шлюбу на локальному рівні, також квантитативними даними, що створюють можливості для розкриття значного кола питань історико-демографічного характеру.

Таблиця 1.

**Соціальна стратифікація представників подружніх пар
с. Миколаївка Роменського повіту Полтавської губернії
(за матеріалами шлюбних обшуків)**

Соціальна належність	Рік реєстрації шлюбу/Стать										Разом		
	1854		1855		1856		1857		1858		Ч	Ж	Разом
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж			
Поміщики (дворяни)	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	1	2	3
Козаки	7	8	3	3	9	10	7	8	5	4	31	33	64
Солдати	1	—	—	—	1	—	2	—	—	1	4	1	5
Селяни	1	1	1	1	1	1	7	7	—	—	10	10	20
Разом	9	9	4	4	12	12	16	16	5	5	46	46	92
Шлюбні пари	9 (19%)		4 (9%)		12 (26%)		16 (35%)		5 (11%)		46 (100%)		

Примітка: Квантитативні обчислення проведено за церковними обшуками Різдово-Богородницької церкви с. Миколаївка [9].

У продовження дослідження, виходячи з проведених обчислень, що репрезентовані церковним джерелом, спробуємо проаналізувати деякі історико-демографічні показники шлюбності миколаївської сільської громади. Так, за п'ять декларованих років (1854-1858) виявлено 46 (100%) подружніх пар (див. табл. 1). Обшуки щодо їхньої родинності здійснювалися священником Різдово-Богородницької миколаївської церкви Андрієм Котовим і дияконом Василем Андрієвським. З'ясовано, що особливо вінчальним був 1857 р. Тоді 16 (35%) «закоханих» пар планували поєднатися сімейними узами. Незначно менше таких бажаючих, по 12 (26%) представників обох статей, було виокремлено у попередньому році та 9 (19%) – 1854 р. Найменш чисельним став 1855 р. Тільки 4 (9%) пари хотіли одружитися. За неповний обліковий 1858 р., усього три з половиною місяці, оприлюднили свої плани щодо укладання сімейного союзу 5 шлюбних пар. Зрозуміло, що впродовж указанного року їх було більше. Загалом опісля 1855 р. помітне зростання загального числа вінчань.

Аналіз соціальної структури осіб, які планували одружитися, показав наявність представників чотирьох прошарків населення: поміщицького (дворянського), козацького, селянського та окремо виділеного солдатського (див. табл. 1). Узагалі з 92 осіб обох статей найбільше ідентифікували себе представниками козацького стану – це 64 особи (70%), значно менше – 20 (22%), селянського. Малочисельно – 5 (5%) осіб, виокремилася у солдатську категорію населення та 3 (3%) – дворянську.

Характеризуючи гендерну належність до визначених станів населення, правдоподібно є переважання маскулінності з-поміж козацтва – 31 (34%) персону, та солдатства – 4 (4%). Лише один чоловік (1%) указав, що він був поміщиком. Подібно до чоловіків, переважали жінки-козачки – 33 (36%), дві (2%) були дворянського походження та відповідно одна (1%) показала, що вона 20-річна «*солдаская дочь Александра Федорова Баканова девица православнаго исповеданія*» з с. Миколаївка [9, арк. 32]. Помічено, що в більшості випадків шлюб планувався між людьми однієї соціальної верстви. Зокрема, вочевидь, поєднуватися в сімейний союз із кріпосними селянами представники інших станів не хотіли за різних обставин. Тому, виявлено однакову маскулінно-фемінну кількість осіб, по 10 (11%), із-поміж селянства. Записи кріпосних селян у джерелі супроводжувалися позначенням ім'ям їхніх власників. Як-от, 22-річний житель с. Миколаївка «*Колезскаго Асесора Федора Волкова жены Варвары Павловой крестьянинъ Игнатій Трабъ*» хотів укласти шлюб із 19-річною мешканкою цього ж населеного пункту «*Той же Г: Волковой крестьянкою девицею Параскевою Федорова Яременковою*» [9, арк. 6].

Загалом із 46 подружніх пар тільки в 6 (13%) випадках гендерно-станового співвідношення викрито відмінність. Диференційовано, що представники цих шлюбних пар походили з різних соціальних верств населення. Чотири – уособлювали майбутній матримоніальний союз солдата з козачкою. Для прикладу, в 1854 р. 34-річний неодружений солдат Іван Максимов із с. Миколаївка хотів поєднатися шлюбом із 23-річною вже згаданою вище «*девицею*» Анастасією померлого козака Дмитра Ягна того ж села. Одне подружжя 1858 р. навпаки повинно було складатися з миколаївської солдатської доньки Олександри Федорової 20 років та її однолітка козака Семена Маркова Царка (Зацаренка) з с. Житне [9, арк. 2а, 32].

Іншими шлюбними персоналіями можна вважати 20-літніх миколаївських жителів: доньку-«*девицу*» померлого дворянина Пантелеймона Паладиченка та козака Федора Яковлева Ленеця [9, арк. 25]. Як бачимо, дворянка йшла заміж за нижче рангом козацького сина, напевно, через вузькість шлюбного ринку та очевидний дефіцит наречених відповідного віку поміщицької верстви. Це ускладнювало пошук собі рівного за становою належністю майбутнього шлюбного партнера. Проте, не виключаємо наявність закоханості з-поміж молодят або навіть підкупності матеріальними статками козацької родини, адже невідомо в якому фінансово-економічному становищі опинилася сім'я нареченої після смерті її очільника-дворянина. Всі інші подружні пари – 40 (87%), знайшли собі рівню зі «свого» соціального стану.

Отже, така чимала інформативність джерела, по-перше, демонструє його унікальність; по-друге, створює можливості для дослідження значного кола питань християнсько-етичного та процесуального змісту шлюбності; по-третє, сприяє розкриттю окремих аспектів повсякденності, передусім особистісних подробиць сімейного життя людності; по-четверте, уможливорює обчислення осібних історико-демографічних показників соціуму, як на місцевому, локальному рівні по різних населених пунктах, так і на загальнодержавному, оскільки сумування квантитативних мікрорівневих показників створює перспективи для

проведення історико-порівняльного аналізу особливостей шлюбного ринку окремих регіонів у певні десятиліття, століття. Превалювання у вивченні невеликих об'єктів відкриває нові евристичні можливості в області конструювання соціального, дозволяє побачити соціокультурні практики минулої епохи інакше, ніж це роблять автори макроісторичних робіт [11, арк. 101]. Насамкінець, потрібно зауважити, що на сьогоднішній день цей різновид церковно-облікової документації майже не потрапляв в дослідницьке поле, не був об'єктом зацікавленості вітчизняних науковців.

У підсумку огляду шлюбно-обшукової книги Різдово-Богородицької церкви с. Миколаївка Роменського повіту Полтавської губернії за 1854-1858 рр., необхідно вказати на те, що церковно-слідчі дії щодо наречених проводилися за визначеним духовним відомством сценарієм по десяти основним пунктам. Розкриття змісту їхніх положень дозволяє проаналізувати вікову, станову, сімейну структури, віросповідання, місця народження та проживання персоналій майбутнього подружжя, наявність/відсутність кровно-духовної спорідненості, згоди батьків, родичів і власників кріпосних селян на шлюб тощо. Так, за п'ять досліджуваних років виявлено 46 матримоніальних союзів. Особливо вінчальним був 1857 р., найменш чисельним – 1855 р. Соціальна структура осіб, які хотіли одружитися, представлена чотирма прошарками населення: дворянством, солдатством, козацтвом і селянством. Основна частина сімейних союзів укладалася між представниками «своїх» соціальних верств. Тільки шість шлюбних пар представляли виключення ґендерно-станового співвідношення. У перспективі історичне джерело дає можливість більш докладно дослідити особливості шлюбного ринку, вікову структуру наречених, сезонність вінчань, різницю в роках між членами подружньої пари тощо.

Джерела та література

1. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО), ф. 801, оп. 1, спр. 297. – 34 арк.
2. ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 557. – 3 арк.
3. ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 1475. – 8 арк.
4. Державний архів Сумської області (далі – ДАСО), ф. 537, оп. 1, спр. 4. – 137 арк.
5. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 782. – 6 арк.
6. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 804. – 2 арк.
7. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 1206. – 1 арк.
8. ДАСО, ф. 960, оп. 3, спр. 570. – 539 арк.
9. ДАСО, ф. 1036, оп. 1, спр. 27. – 34 арк.
10. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – Т. XXIa (1897): Нэшвилль – Опацкий, 643. Електронний ресурс: https://ru.wikisource.org/w/index.php?title=%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Encyclopedicheskiy_slovar_tom_21_a.djvu&page=182#filehistory
11. Словарь историка (2011). ред. Н. Оффенштадт, при участии Г. Дюфо и Э. Мазюреля; пер. с фр. Л.А. Пименовой. Москва: РОССПЭН, 222 с.
12. Требник митрополита Петра Могилы. (1996). Київ: Інформаційно-видавничий центр Української православної церкви, 860 с.
13. Указатель алфавитный къ Своду законов Россійской Имперіи. (1834). Санкт-Петербургъ: Въ Типографіи Отдѣленія Собственной Его Императорскаго Вѣличества Канцеляріи, 1007 с.
14. Центральний державний історичний архів України в м.Київ, ф. 990, оп. 1, спр. 1288. – 41 арк.

References:

1. Derzhavnyi arkhiv Poltavskoi oblasti (DAPO), f. 801, op. 1, spr. 297. – 34 ark.
2. DAPO, f. 801, op. 1, spr. 557. – 3 ark.
3. DAPO, f. 801, op. 1, spr. 1475. – 8 ark.
4. Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti (DASO), f. 537, op. 1, spr. 4. – 137 ark.
5. DASO, f. 960, op. 2, spr. 782. – 6 ark.
6. DASO, f. 960, op. 2, spr. 804. – 2 ark.

7. DASO, f. 960, op. 2, spr. 1206. – 1 ark.

8. DASO, f. 960, op. 3, spr. 570. – 539 ark.

9. DASO, f. 1036, op. 1, spr. 27. – 34 ark.

10. Entsiklopedicheskii slovar Brokgauza i Efrona. – T. XXIa (1897): Neshvill – Opatskiy, 643. Elektronnyi resurs: https://ru.wikisource.org/w/index.php?title=%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Encyclopedicheskii_slovar_tom_21_a.djvu&page=182#filehistory

11. Slovar istorika (2011). red. N. Offenshtadta pri uchastii G. Dyufo i E. Mazyurelya, per. s fr. L.A. Pimenovoy, M.: ROSSPEN, 222 s.

12. Trebnyk mytropolyyta Petra Mohyly. (1996). Kyiv: Informatsiino-vydavnychiy tsentr Ukrainskoi pravoslavnoi tserkvy, 860 s.

13. Ukazatel alfavitnyy k Svodu zakonov Rossiyskoy Imperii. (1834), Sanktpeterburg: V Tipografii Otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskago Velichestva Kantselyarii, 1007 s.

14. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 990, op. 1, spr. 1288. – 41 ark.

Olena Borodenko

THE FEATURES OF MARRIAGE IN THE RURAL SOCIETY IN THE 1850S (BASED ON THE MATERIALS OF CHURCH SEARCHES IN THE VILLAGE OF MYKOLAIVKA, ROMNY UIZD (COUNTY) OF POLTAVA EPARCHY

The concern of the society to the main church needs was markedly increasing in the era of enlightened absolutism, when the Synod or the imperial decrees regulated the changes in doing parish documentation. Changes in the design underwent the documents that legitimized one of the seven main church sacraments in human life – marriage, the purpose of which was to carry on the human race. Recognition of a family was completed by the wedding ceremony and the corresponding entry was made in the marriage registers and metrical books. Thus, the objectives of the research paper are to analyze the church registries and to reveal the procedural rules of marriage determined by the Orthodox doctrine. They are characterized by ten main points that have been analyzed, and they enable us to learn about the anthroponymic features of brides, their place of birth and residence, age, family characteristics, status, religion, their consent to marriage, the consent of their parents, relatives and landlords to matrimonial alliance, the lack of blood-family affiliation, three times notification of the locals about the decision of newlyweds, time and place of marriage registration, etc. The author examined the book of the Church of Nativity of the Blessed Virgin Mary in the village of Mykolaivka of Romny uizd (county), the Poltava Eparchy. The book covers the marriages registered in 1854-1858. The church registries, acts and forensic documents specify the requirements for administering the holy matrimony, the available examples of additional letters of permission to the wedding, some cases of forgery and violations of the matrimonial-procedural norms. The information contained in the above mentioned resources analyses the issues of historical and demographic nature. The article makes a quantitative analysis of perspective families for five years and in some cases for the specified years, reveals gender differences of marital couples; and defines prospects for the future research

Key words: marriage norms, sacrament of marriage, church searches, Hetmanate.